

૧૨. બાળ નરેન્દ્ર

ડૉ. કનૈયાલાલ ભટ્ટ

(તારકના ઘરના આંગણમાં તારક અને નરેન્દ્ર રમે છે.)

નરેન્દ્ર : તારા ફળિયાનું આ ઝાડ મને ખૂબ જ ગમે છે, તારક ! ચાલ, આપણે ત્યાં રમીએ !

તારક : ઝાડ તો મને પણ બહુ જ ગમે છે. મારા દાદાજી કહેતા હતા કે વૃક્ષો હવાને સ્વચ્છ રાખે છે.

નરેન્દ્ર : એકદમ સાચી વાત છે ! વૃક્ષો વરસાદ લાવવામાં પણ મદદરૂપ થાય છે અને પંખીઓને આશ્રય પણ આપે છે.

તારક : અને આ વૃક્ષો તડકામાં છાંયો પણ આપે છે.

નરેન્દ્ર : તારક, તું ક્યારેય વૃક્ષ ઉપર ચડ્યો છે ?

તારક : ના હોં, મને બીક લાગે.

નરેન્દ્ર : અરે, એમાં ડરવાનું શું ? જો હું આ વૃક્ષ ઉપર ચડું છું, (નરેન્દ્ર વૃક્ષના થડ પાસે જઈને ઉપર ચડવા લાગે છે. તારક નીચે ઊભો રહીને જુએ છે. થોડી વારમાં નરેન્દ્ર વૃક્ષ ઉપર ચડી જાય છે અને ડાળે હીંચકા ખાય છે.) આવી જા, તારક ! મજા આવશે હીંચકા ખાવાની.

તારક : પણ... પણ... મને બીક લાગે છે નરેન્દ્ર !

નરેન્દ્ર : એમાં તે વળી શું બીવાનું ? મારી માતા શું કહે છે, ખબર છે ? જીવનમાં નીડર બનો !

તારક : સાચી વાત છે તારી, ચાલ ત્યારે હું પણ ઉપર ચડું છું !
(તારક વૃક્ષ ઉપર ચડવાનો પ્રયાસ કરે છે એટલામાં તારકના દાદા આવી જાય છે અને...)

દાદા : અરે, શું કરે છે તારક !
ઝાડ પર ચડે છે ? પડી જઈશ.

તારક : નહિ પડું દાદાજી, જુઓ મારો ભાઈબંધ નરેન્દ્ર પણ ઉપર હીંચકા ખાય છે.

દાદા : નરેન્દ્ર ? હા, પેલો તોફાની ને ? દત્તબાબુનો દીકરો ને ? તું વળી એના રવાડે ક્યાં ચડ્યો ?
એ તો વડનાં વાંદરાં ઉતારે એવો છે ! એઈ, છોકરા ! નીચે ઊતર !
(નરેન્દ્ર ડાળે લટકીને હળવેથી નીચે ભૂસકો મારે છે.)

નરેન્દ્ર : દાદાજી, પ્રણામ !

દાદા : સુખી રહે, દીકરા ! પણ, તું ઝાડ ઉપર કેમ ચડ્યો હતો ?

નરેન્દ્ર : દાદાજી, ઝાડ ઉપર ચડીને એની ડાળ પર હીંચકા ખાવાની મજા આવે એટલે !

દાદા : સારું ! પણ હવે ન ચડતો !

નરેન્દ્ર : કેમ દાદાજી !

દાદા : જો, આ ઝાડ ઉપર રાક્ષસ રહે છે અને તે નાનાં છોકરાંઓને ખૂબ જ હેરાન કરે છે,
સમજ્યો ! હવેથી આ ઝાડ ઉપર ન ચડતો, જાવ... બીજે ક્યાંક રમો.

નરેન્દ્ર : પણ દાદાજી, તમે અત્યારે કઈ બાજુ જવા નીકળ્યા છો ? આ હાથમાં પુસ્તકનું શેનું છે ?

દાદા : અરે શિવ. શિવ... શિવ... આ તમારી વાતોમાં મારે મંદિર જવામાં મોડું થઈ ગયું.

નરેન્દ્ર : દાદાજી, અત્યારે મંદિરે ?

દાદા : હા, સવારે અને સાંજે મંદિરે જઈ ઈશ્વરસ્મરણ કરવું જોઈએ. સમજ્યો ! (દાદાજી જાય છે.)
(નરેન્દ્ર ફરી વૃક્ષ ઉપર ચડવા લાગે છે. તારક મૂંઝાય છે.)

તારક : અરે, નરેન્દ્ર ! તું ફરીથી ઝાડ ઉપર ચડે છે ?

નરેન્દ્ર : હા, એમાં શો વાંધો છે ?

તારક : પણ, દાદાજી તો કહેતા હતા કે આ ઝાડ ઉપર રાક્ષસ રહે છે. તને રાક્ષસની પણ બીક નથી ?

નરેન્દ્ર : અરે તારક, દાદાજી તો આપણે ઝાડ ઉપર ન ચડીએ એટલે કહેતા હતા. બાકી ઝાડ ઉપર તે કાંઈ
રાક્ષસ રહેતો હશે ?

(નરેન્દ્ર ઝાડ પર ચડી, ડાળ પર હીંચકા ખાય છે. થોડી વારે તારક પણ થડ પકડીને ઝાડ પર
ચડી હીંચકા ખાય છે. બેઉ મિત્રો ગાય છે.)

અમે ના ડરીએ કોઈ આફતથી

વનવૃક્ષોમાં રહીએ રે !

રંગ બેરંગી ફૂલો થઈને

ડાળડાળ પર ઝૂલીએ રે...!

*

(નરેન્દ્ર એની માના ખોળામાં માથું રાખીને સૂતો છે. એની મા ભુવનેશ્વરી દેવી એના પુત્રને હનુમાનજીનાં પરાક્રમો વિશે વાતો કરી રહી છે...)

માતા : અને પછી હનુમાનજી આખો પર્વત હાથમાં ઉપાડીને આકાશમાં ઊડ્યા.

નરેન્દ્ર : માતા, હનુમાનજી આકાશમાં ઊડી શકતા હતા ?

માતા : હા બેટા, હનુમાનજી વાયુપુત્ર હોવાથી આકાશમાં ઊડી શકતા અને ખૂબ જ બળવાન પણ હતા.

નરેન્દ્ર : માતા, આ હનુમાનદાદા ક્યાં રહેતા હોય છે ?

માતા : હનુમાનદાદાને કેળાં બહુ ભાવે એટલે એ કેળાંની વાડીમાં રહે, બેટા ! ચાલ, હવે તું સૂઈ જા, સવારે વહેલા ઊઠીને શાળાએ જવાનું છે. (નરેન્દ્ર આંખો બંધ કરે છે, એની માતા નરેન્દ્રની પીઠ પર હાથ પસવારે છે. તેને ઊંઘ આવતી નથી. મનમાં હનુમાનજીને યાદ કરે છે. હનુમાનજીને મળવાનો મનોમન સંકલ્પ કરીને તે સૂઈ જાય છે. બીજે દિવસે સવારે નરેન્દ્ર ઘરમાં નથી. તે કેળાંની વાડીમાં બેઠો છે.)

નરેન્દ્ર : આ હનુમાનજી હજીયે ના આવ્યા ! હું તો ક્યારનોય એમની રાહ જોઉં છું ! જો હનુમાનદાદા નહિ આવે ને તો હું એમની સાથે કિટ્ટા જ કરી નાખીશ.

માતા : (પ્રવેશીને) અરે બેટા, તું અહીં છે ? મેં તો તને કેટલો શોધ્યો ? અને આ હાથમાં આટલાં બધાં કેળાં કોના માટે છે ?

નરેન્દ્ર : માતા, હું હનુમાનદાદાનાં દર્શન કરવા આવ્યો છું. આ કેળાં પણ એમના માટે જ છે. તેં કહ્યું હતું ને કે દાદા કેળાંની વાડીમાં રહે. પણ, હનુમાનદાદા તો ન આવ્યા...!

માતા : (નરેન્દ્રના માથે હાથ દઈને) એ તો બેટા, હનુમાનદાદાને રામજીએ કોઈ કામ સોંપ્યું હશે એટલે ન આવ્યા. તું તો બેટા ! દાદાનો ખરો ભક્ત નીકળ્યો ! ચાલ ઘેર જઈને આજે હું તને વીર અભિમન્યુની વાર્તા સંભળાવીશ.

નરેન્દ્ર : (માતાની આંગળી પકડીને) ચાલ, માતા !

*

(ફળિયામાં ત્રણચાર છોકરાઓ રમત રમે છે, થોડી વારે નરેન્દ્ર પ્રવેશે છે.)

નરેન્દ્ર : ચાલો, ભેરુઓ ! આજે એક નવી રમત રમીએ...!

તારક : કઈ નવી રમત, નરેન્દ્ર ?

નરેન્દ્ર : ધ્યાનની રમત, આપણા ઋષિમુનિઓ નિયમિત ધ્યાનમાં બેસતા.

દધીયિ: ધ્યાનમાં બેસવાથી શા લાભ થાય ?

નરેન્દ્ર : ધ્યાન કરવાથી મનને શાંતિ મળે, શરીરનો થાક દૂર થઈ જાય અને આપણા જેવાં બાળકોને તો ઘણો ફાયદો. એકાગ્રતા અને યાદશક્તિ પણ વધે.

તારક : નરેન્દ્ર, આ બધી તને કેવી રીતે ખબર પડી ?

દધીયિ: કેમ ન પડે ? એના ઘેર દરરોજ સંતોમહંતો પધારે છે. એમની સંગતનું પરિણામ !

તારક : હું નરેન્દ્ર, તારા પિતા દત્તબાબુ પણ દરરોજ...

નરેન્દ્ર : હા, તેઓ પણ દરરોજ સવારે અને સાંજે ધ્યાનમાં બેસે છે.

દધીયિ: હા, હા, ચાલોચાલો, આપણે પણ ધ્યાનની રમત રમીએ (નરેન્દ્ર બંને મિત્રોને પચાસનમાં બેસતાં શીખવે છે. પછી પોતે પણ પચાસનમાં બેસી ઓમકાર બોલે છે. બીજા મિત્રો પણ ઓમકાર બોલે છે. ત્યાં એકાએક બૂમ સંભળાય છે, ‘ભાગો... ભાગો... સાપ આવ્યો, સાપ !’)

દધીયિ: (આંખ ખોલીને) ઓ બાપ રે, સાપ આવ્યો ? ભાગો...

તારક : (ઊભો થઈને) અરે નરેન્દ્ર, ભાગ જલદી, સાપ નીકળ્યો છે. ચાલ જલદી દૂર જતા રહીએ...! (નરેન્દ્ર ધ્યાનમાં જ બેસી રહે છે.)

દધીયિ: નરેન્દ્ર સાંભળે છે કે નહિ ? સાપ નીકળ્યો છે.

તારક : ભાગ જલદી, ચાલ, અમે જઈએ છીએ.

(નરેન્દ્ર હજુય ધ્યાનમાં જ છે. બધા છોકરા ભાગી જાય છે. કોલાહલ શાંત થઈ જાય છે. ધીમે ધીમે મિત્રો પાછા નરેન્દ્ર પાસે આવે છે.)

તારક : અરે નરેન્દ્ર, તું તો ખરો છે હોં ?

નરેન્દ્ર : કેમ, શું થયું ?

દધીયિ: નરેન્દ્ર, તને અમારી એકેય બૂમ સંભળાઈ નહિ ?

નરેન્દ્ર : ના ! મને તો કશી જ ખબર નથી.

તારક : ખરેખર નરેન્દ્ર ! તને કશી જ ખબર નથી ?

નરેન્દ્ર : હા, હું તો ધ્યાનમાં હતો.

દધીચિ : જો ભાઈ, તારી આ ધ્યાનની રમત તો જોખમી છે હોં !

તારક : ના, એવું નથી દધીચિ, આપણે માત્ર આંખો જ બંધ કરી હતી... આપણું મન તો...

દધીચિ : તારક, મને તો લાગે છે કે આપણો આ નરેન્દ્ર ભવિષ્યમાં જરૂર મહાન વ્યક્તિ બનશે.

(નરેન્દ્ર બીજા તરફ સ્મિત કરે છે. એની માતા ત્યાં પ્રવેશે છે.)

માતા : નરેન્દ્ર ! ઓ બેટા, નરેન્દ્ર !

નરેન્દ્ર : (ઊભો થઈને) હા, માતા !

માતા : ચાલ ઘેર, આજે આપણે ઘેર ઠાકુર પધારવાના છે. તારે એમને એકાદ ભજન સંભળાવવાનું છે.

નરેન્દ્ર : હા માતા, આવજો મિત્રો...

(બધાં જાય છે. પડદો પડે છે.)

શબ્દસમજૂતી

નીડર ડરે નહિ તેવું, બહાદુર **પદ્માસન** ડાબો પગ જમણા સાથળ પર અને જમણો પગ ડાબા સાથળ પર ચડાવી ટટ્ટાર બેસવું તે **ઓમકાર** ઓમ, પ્રણવ, ‘ઓમ’ એવો ઉચ્ચાર **સંગત** સોબત, સાથે જવું તે **ઠાકુરજી** સ્વામી રામકૃષ્ણ પરમહંસ, તેઓ સ્વામી વિવેકાનંદના ગુરુ હતા

રૂઢિપ્રયોગ

વડનાં વાંદરાં ઉતારવાં - બહુ જ તોફાની હોવું

સ્વાધ્યાય

૧. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-એક વાક્યમાં લખો :

- (૧) તારકને શાની બીક લાગે છે ?
- (૨) દાદાજીએ નરેન્દ્રને કોનો ડર બતાવ્યો ?
- (૩) બાળ નરેન્દ્રની માતાનું નામ શું હતું ?
- (૪) નરેન્દ્ર કેળાની વાડીમાં કોની રાહ જુએ છે ?
- (૫) સાપ નીકળ્યો છતાં નરેન્દ્ર કેમ ભાગ્યો નહિ ?

૨. નીચેના દરેક પ્રશ્નોના ઉત્તર ત્રણ-ચાર વાક્યોમાં લખો :

- (૧) વૃક્ષોથી શા લાભ થાય છે ?
(૨) નરેન્દ્ર કેળાંની વાડીમાં શા માટે ગયો ? ત્યાં શું થયું ?
(૩) ધ્યાન કરવાથી શા ફાયદા થાય છે ?

૩. પાઠના આધારે બાળ નરેન્દ્ર વિશે પાંચ-છ વાક્યો લખો :

૪. આપેલા ઉદાહરણ પ્રમાણે શબ્દો બનાવો :

(૧) ઉદાહરણ : નિયમ - નિયમિત

સંયમ _____ અપમાન _____ સુગંધ _____
સમ્માન _____ ક્રોધ _____ આનંદ _____

(૨) ઉદાહરણ : નર - નરેન્દ્ર

દીપ _____ જિત _____ વીર _____
જય _____ હર _____ હિત _____

(૩) ઉદાહરણ : વાંદરું - વાંદરાં

છોકરું _____ માયું _____ કેળું _____
ધોળું _____ ગાડું _____ કૂતરું _____

૫. કૌંસમાં નરેન્દ્રના ગુણો આપ્યા છે. ઘટના મુજબ ઉચિત ગુણ પસંદ કરીને ખાલી જગ્યા પૂરો :

(એકાગ્રતા, જિજ્ઞાસા, નીડરતા)

- (૧) નરેન્દ્રનું કેળાંની વાડીમાં પહોંચી જવું _____
(૨) ‘સાપ નીકળ્યો’ એવી બૂમ પડી છતાં, નરેન્દ્રનું ધ્યાનમાં બેસી રહેવું _____
(૩) નરેન્દ્રનું ઝાડ પર ચડવું _____

૬. નીચેના શબ્દોના સમાનાર્થી શબ્દો લખો :

હવા _____ મદદ _____ પ્રણામ _____
ઝાડ _____ બળવાન _____ દરરોજ _____

૭. નીચેના શબ્દોના વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો લખો :

શાંતિ ✕ _____

સ્મરણ ✕ _____

ધ્યાન ✕ _____

લાભ ✕ _____

૮. સાચી જોડણીની સામે ☒ કરો :

ફળિયું ☐

જિવન ☐

દધીચિ ☐

નીયમીત ☐

ફળીયું ☐

જીવન ☐

દધિચિ ☐

નિયમીત ☐

ફળીઉં ☐

જીવંન ☐

દધિચી ☐

નિયમિત ☐

૯. નીચે આપેલા શબ્દોને શબ્દકોશના ક્રમમાં ગોઠવો :

વૃક્ષ, ધ્યાન, ઓમકાર, ઋષિ, સંકલ્પ

(૧) _____ (૨) _____ (૩) _____ (૪) _____ (૫) _____

પ્રવૃત્તિ

- તમારા શિક્ષક પાસેથી સ્વામી વિવેકાનંદ વિશે જાણો.

